

Олександрович, стикаючись з байдужим, а часом і жорстоким ставленням дітей до живих істот під час екскурсії” [3: 53]. Гуманістичне виховання школярів, вважав В.О. Сухомлинський, полягає в спонуканні їх до постійної віддачі душевних сил конкретній живій істоті – людині, рослині, тварині...” [6: 424]. Для того щоб досягти нехай не такого високого рівня ставлень до природи, а хоча б елементарної відповідальності дітей за їхні вчинки щодо всього живого, необхідні умови, до яких ми відносимо:

- готовність школярів засвоювати екологічну інформацію;
- наявність відповідної наукової, методичної літератури з екологічного виховання школярів під час туристських подорожей;
- професійна готовність фахівців галузі туризму до екологічного виховання учнів у процесі туристської діяльності.

Висновки. Отже, у процесі дослідження ми проаналізували наукові праці педагогів-новаторів, присвячені екологічному вихованню, формуванню ціннісного ставлення до природи за допомогою спілкування з нею. Особливо цінними в контексті нашого дослідження є роботи Василя Олександровича Сухомлинського: „Серце віддаю дітям”, „Народження громадянина”, „Сто порад учителям”, „І ліс, і кожне дерево”, „Школа і природа”. Ми розглянули лише деякі аспекти наукових напрацювань В.О. Сухомлинського, пов’язані з вихованням школярів за допомогою спілкування з природою. Але навіть такий короткий огляд показує ту величезну увагу, яку педагог приділяв цим питанням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція екологічної освіти України. Затверджена рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України (протокол № 13/6-19 від 20.12.2001 р.). – К., 2001. – 24 с.
2. Моисеев Н. Н. Историческое развитие и экологическое образование / Н. Н. Моисеев. – М.: МНЭПУ, 1995. – 32 с.
3. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К.: Рад. шк., 1988. – 272 с.
4. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. – М.: Молодая гвардия, 1971. – 136 с.
5. Кравцов В. О. Вимоги до професійної культури вчителя в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського / В. О. Кравцов // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1. – С. 21 – 31.
6. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: у 5 т. / В.О. Сухомлинський. – К.: Рад шк., 1976 – 1977. Т.4. – С. 424.

УДК 37.034

І.А. Чабаненко

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮБОВІ ЯК СКЛАДОВОЇ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розкрито погляди В.О. Сухомлинського на роль любові як складової статевого виховання молодого покоління.

The views of V.O.Sukhomlinsky to the role of love as a component of the young generation's sexual education are showed in the article.

Розбудова Української держави, турбота про її майбутнє висувають на чільне місце проблему статевого виховання. Адже стабільність і могутність держави залежить від її громадян, від рівня їхньої культури, освіти, загальнолюдських цінностей. Пошуки оптимальних шляхів розв’язання проблеми статевого виховання спонукають нас до вивчення педагогічної спадщини видатного педагога В.О. Сухомлинського. Одним із напрямків у творчості Василя Олександровича, який зробив великий крок у майбутнє, була підготовка юнаків та дівчат до дорослого життя. Опікування про збереження роду, вважав видатний

педагог, – величезне моральне багатство народу, яке створювалося тисячоліттями. Результатом статевого виховання є ціннісне ставлення до любові: «Любов людська – це висока людська культура. По тому, як людина любить, можна зробити безпомилковий висновок про те, яка ця людина. Тому що в любові найбільш яскраво проявляється відповідальність за майбутнє нашого суспільства, за його моральні устої...» [3: 180].

Багату та плідну спадщину залишив нам В.О. Сухомлинський. Його творчість багатопланова й різноманітна, а ідеї, думки і рекомендації витримали випробування життям і часом, знайшли творче застосування в практиці тисяч освітян і здатні слугувати наступним поколінням. Саме ціннісне ставлення до любові у сучасної молоді є досить актуальним в наш час, коли повно порнографії та проституції, коли молодь нерозбірлива у статевиx стосунках.

Метою статті є висвітлення ідей в спадщині В.О. Сухомлинського щодо формування ціннісного ставлення до любові як складової статевого виховання.

Найважливішою проблемою сьогодення залишається протікання процесу соціалізації особистості юнаків та дівчат в сучасних умовах. Однією з базисних категорій для побудови нової парадигми процесу соціалізації особистості, за нашим переконанням, може стати категорія цінності. «Цінність» відноситься до числа таких загальнонаукових понять, методологічне значення якого особливо велике. Будучи одним із ключових понять сучасної суспільної думки, воно використовується у філософії, соціології, психології і педагогіці для позначення об'єктів і явищ, їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі моральні ідеали і виступають як еталони належного. В даний час, коли йде процес об'єднання людства у вирішенні глобальних проблем сучасності, теорія цінностей переживає своє відродження в зв'язку з новими соціальними, науково-технічними реаліями дійсності, оскільки все більшу роль у змісті світовідчуття, світогляду нових поколінь починають грати категорії миру, життя людини її особистого самоствердження. Філософи стверджують, що наукова необхідність категорії цінність виникає тоді, коли встає питання про особистість і оточуючий її матеріальний і духовний світ, а ширше – про співвідношення діяльності суб'єкта (будь то особистість, група, клас, нація) і тих об'єктивних умов, у яких він діє.

Питання, що пов'язані з розкриттям проблеми формування ціннісних орієнтацій дослідженні та проаналізовані в роботах Н. Є. Бондар, Є. С. Волкова, І. В. Дубровіної, О. І. Зотової, М. І. Бобнєвої, Л. І. Мороз, В.В. Павленко, В.В. Пічуріна. Ряд важливих висновків про характер співвідношень виховання і процесу соціалізації особистості, що розкривають природу її ціннісних орієнтацій розглядається в роботах К.А.Абульханової-Славської, Г.М.Андрєєвої, Л.І.Божович, Б.С.Братуся, М.М.Бобнєвої, Л.П.Буєвої, А.Г.Ковальова, В.А.Крутецького, І.С.Кона, А.М.Матюшкіна, В.С.Мерліна, Б.Ф.Ломова, К.К.Платонова. В інших роботах В.Г.Асєєва, В.К.Вилюнаса, В.І.Додонова, К.М.Волкова, Л.Г.Фридмана розкритий зв'язок ціннісних орієнтацій з потребо-мотиваційної та емоційною сферами особистості. М.К.Мамардашвілі як вищу цінність називає людину, що, на думку філософа, є відправною крапкою в шкалі загальнолюдських цінностей. Цю ж, точку зору у свій час висловлював М.М.Бахтін.

Притаманна кожній людині ієрархія цінностей не лишається незмінною протягом життя: на неї впливають життєві обставини, вік, успішність чи неуспішність у досягненні життєвих цілей. Особистість не формується частинами. Не можна готувати людину окремо до сімейного життя, окремо – до виявлення активної життєвої позиції. Але й нехтувати специфікою кожної сфери життя людини також не можна. О.В. Сухомлинська наголошує, що домінування будь-яких цінностей може мати негативні наслідки й призвести не лише до знецінення цінностей, а й перетворення їх у протилежність або ж абсентеїзму (ухиляння).

Вибір життєвої мети, планів, перспектив людина здійснює на основі пізнання обставин і самого себе, постійно оцінюючи, порівнюючи і зіставляючи і себе, і інших людей, звертаючись в минуле, живе в сьогоденні, орієнтуючись на майбутнє. Погоджуємося, що «з єдності поглядів на майбутнє витікає єдність уявлення про ідеал морального обличчя людини, про ідеал людства»[2:91]. Ціннісні орієнтації особистості, таким чином, забезпечують стрижень, загальну лінію, що врівноважує вчинки, поведження, діяльність, що

відхиляються в ту чи іншу сторону від загального стрижня, лінії, спрямованості. Деякі автори відмічають, що в процесі здійснення життєвих планів молодь зустрічається з певними труднощами, і її ціннісні орієнтації формуються під суперечливим впливом різних факторів. Серед всієї різноманітності факторів, що впливають на ціннісні орієнтації молоді: система освіти, діяльність політичних організацій, трудового колективу, засобів масової пропаганди, ідеал, місце проживання, рівень політичних знань, професійна зацікавленість, твори мистецтва і літератури, психологічні характеристики особистості, виділяють і підкреслюють роль сім'ї. Також на формування ціннісних орієнтацій молоді більш відчутно починають впливати такі фактори, як телебачення, радіо, кіно, вивчення суспільних наукових дисциплін, самоосвіта.

Сучасна молодь є найбільш бездоганною категорією для сприймання та утвердження будь-якої інформації. Ця інформація може мати словесну чи наочно-образну форму – особистий приклад, визначена ситуація, у якій молода людина є діючою чи спостерігачем. Ефективною у виховному відношенні виявиться та інформація, що залишиться не на рівні запам'ятовування, а торкне особистість. Для цього необхідно, щоб ця інформація впливала на почуття, викликала визначені емоції. Інформація, що повідомляється підліткам, повинна знаходитися на доступному розумінню рівні, бути природною по характеру, з акцентом на моральну сторону, цікавою і досить вичерпаною, щоб молодь була задоволена і не шукала інших джерел інформації, коректною за формою, навіть якщо запитується що-небудь не цілком пристойне, з погляду педагога, за своїм характером що спонукує, тобто зухвале прагнення довідатися що-небудь нове, задуматися про моральну сторону відносин представників чоловічої і жіночої статей. Слід зазначити, що характерною рисою ранньої юності є формування життєвих цілей, планів. Безпосередній вплив на життєві цінності особистості справляють цілі та інтереси суспільства, ідеологічні установки, моральні та правові норми, соціальні цінності. Юнаки більшою мірою покладають великі надії на власні здібності, на вдачу, ініціативність та на адаптивні характеристики, вони частіше від дівчат ігнорують роль освіти та роль грошей для забезпечення успіху. Зазвичай вони у цьому віці (15-16 – 19-20 років) ще недооцінюють значення грамотного спілкування та «світських» манер. Як не дивно, юнаки цього віку продовжують покладати значні надії на поміч батьків та близьких людей в своєму становленні. Життєві плани молоді формуються на основі її уявлень про об'єкт вибору, із врахуванням значимості для неї професійного самовизначення, а також самої праці. В юності проходять глибокі зміни в системі життєвих цінностей, відбувається ломка уявлень, відмова від ілюзій, з'являються нові погляди, переконання, оцінки. Юність потребує від особистості знання власних можливостей та перспектив. Серед домінуючих цінностей переважають «вічні» для цього віку: «цікава робота», «дружба», «щасливе сімейне життя», «любов». Юнацька мрія про кохання висловлює жадобу емоційного контакту, розуміння, душевної близькості. В.О. Сухомлинський приділяв у своїй роботі вихованню почуття любові в молоді багато уваги. «Сфера любові – самий чуйний, вірний показник моральності: кохаючи, людина одночасно показує відношення і до самого себе, і до інших людей, і чим глибші, сильніші його думки та переживання під впливом любові, тим помітніше для оточуючих розкривається його душа»[3:11].

Педагог-гуманіст стверджував: «Серед почуттів, які грають досить суттєву роль в моральному становленні та подальшому прогресі особистості, в ствердженні високих якостей моралі нової людини, на першому місці стоїть почуття любові» [3:10]. Дійсно, «любов – це найсуворіший екзамен людяності, до цього екзамену ми повинні готувати людину з дитячих років». Саме тому важливою задачею суспільства є формування високоморального, благородного почуття любові. О.О.Блок безумовно був правий, коли писав: «Тільки закоханий має право на звання людини». А.С.Макаренко стверджував: «Навчити любити, навчити впізнавати любов, навчити бути щасливим – це означає навчити поважати самого себе, навчити людської гідності»[1:227]. К.Д.Ушинський писав, що ми можемо сильно любити людину, з якою постійно живемо, і не відчувати цієї любові, доки яка-небудь біда не покаже нам усю глибину нашого почуття. Індуси стверджують, що любов

складається з трьох захоплень: захоплення душі народжує дружбу, захоплення розуму – повагу, захоплення тіла – пристрасть. Коли три захоплення об'єднуються, народжується любов. А В.О. Сухомлинський бачив в любові одну з основ проблеми становлення особистості та приділяв їй особливе значення. Він був впевнений, що любов повинна назавжди, на все життя залишатися для людини найяскравішим, найінтимнішим та найнедоторканішим почуттям. «Моральна сила почуття любові звеличує людину, утверджує в неї найпрекрасніші якості – людяність, чуйність, відвертість, непримиренність до приниження людської гідності, готовність віддати свої духовні сили створенню загального щастя – щастя мого та щастя моєї коханої істоти» [3:10].

У своїх працях Василь Олександрович стверджував, що виховання почуттів одна з найважчих задач формування духовного обличчя людини, а «зрозуміти любов – це зрозуміти душу людини»[3:23]. Самоповага й повага до протилежної статі є тим моральним гальмом, яке регулює взаємини між статями, а справжня любов виливається в самовиховання, постійне самовдосконалення, в процесі якого людина стає «чистішою, мужнішою, певнішою, вірнішою високим ідеалам людяності». Виходячи з потреби врахування особливостей статі в підготовці молоді до сімейного життя, В.О. Сухомлинський відзначав, що хлопці повинні отримати «чоловіче виховання» (загартування, важчі роботи, допомога старшим і дівчатам тощо). Нагадування: «Ти чоловік» сприяє вихованню лицарського ставлення до дівчини». «Народження чоловіка відбувається, висловлюючись образно, в більших муках, ніж народження жінки, хоча, здавалося б, повинно бути навпаки»[3:76]. У свою чергу, дівчата мають отримати «жіноче виховання». При цьому строгість дівчини, її вимогливість і нетерпиме ставлення до зла і несправедливості, прагнення бути самобутньою, яскравою, незалежною особистістю є своєрідним засобом виховання в юнаків якостей чоловіка. «Виховання стійких, мужніх, незламних, непримиренних до зла жінок – це одне з найважливіших завдань формування людини». Підліткам слід прищеплювати повагу до представників протилежної статі, особливо до жіночої, щоб юнак бачив у ній дівчинку, подругу, майбутню дружину, матір своїх дітей, а не лише біологічно протилежну стать. «Народження в підлітку чоловіка чи жінки – це така велика подія в особистому житті, така відвертість, що, здивований, вражений ним, підліток зовсім іншими очима вдивляється в оточуючий світ, в людей, в самого себе. Немає абстрактного підлітка, як часто звикли називати людину цього віку, є конкретна людська особистість – чоловік чи жінка, які народжуються на наших очах»[3:71]. Педагог вважав за потрібне прищеплювати учням думку, що «в дівчинці, дівчині, жінці втілена найяскравіша людська краса, тому що вона – творець нового життя, нової людини. Необхідно відточувати цю духовну красу відносин, щоб хлопчик і юнак переживали радість від того, що вони приносять радість дівчаткам і дівчатам». «Твоє ставлення до дівчини – це дзеркало твоєї душі», – наголошував В.О. Сухомлинський в своїх «Моральних заповідях дитинства і юності».

Ми зупинилися лише на деяких аспектах наукового доробку великого педагога, пов'язаних зі складовою статевого виховання. Утім, в умовах відродження національної школи України, навіть такий короткий огляд має важливе значення використання педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського і засвідчує ту велику увагу, яку педагог приділяв цьому питанню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макаренко А.С. Собрание сочинений в 4т. – М., 1987. – Т. 4. – 575с.
2. Сухомлинский В.О. Рождение гражданина. – М., 1971. – 336с.
3. Сухомлинский В.О. Книга о любви. – М., 1983. – 191с.